

VISU ZEMJU PROLETARIESĒ, SAVIENOJIETIES!

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1953. G.

1. MAIJĀ

Nr. 18 (433)

**LAI DZĪVO 1. MAIJS —
darbāļu starptautiskās solidaritātes diena,
visu zemju strādnieku brālības diena!
Augstāk proletariskā internacionālisma karogu!**

(No PSKP CK Aicinājumiem 1953. gada 1. Maijam)

A. Zitomirskā fotomontaža.

Mirdza Kempe

BRĀLĪBAS UN MIERA BALSS

Ir Padomjemei draugu daudz,
Mēs zinām, kā tos sauc.
Uz visas plašās pasaules
Tie miera vārdu sirdīs nes,
Un brīvība ir dārga tiem.
Lai visu zemju strādniekiem
Un visiem krietniem cilvēkiem,
Kam draugs ir darbāļu valsts,
Skan saules sauciens, maija balss:

Toreza tauta, sveiciens tev!
Tu neļauj jūgu uzvelt sev.
Tev roku brāļu rokas skar:
Toreza tauta — Viktuar!
Jā, uzvara! Tā būs ar mums.
Toljati tautas brālīgums
Ar ugunīgām lūpām teic:

Avanti! Mums ir jāuzveic
Reiz drausmais kara rēgs.
Uz priekšu! Miera saules lēkts
Mums jāredz pāri Korejai.
Laiks, Amerikas tauta, teikt
Tev savu vārdu:

karu beigt!
Jo veltīgi tev asins līst
Un korejiešu asinis
Kūp drūmais karalauks.
Tad tautas tevi mūsu sauks,
Un kara vētraļ jānorimst,
Kur, Vjetnama, tev brīve dzimst.
To asinsmigla neaizsegs,
Ja mūsu sirdis mieram degs.
Mao Cze-duna tauta, mums

Ir dārgs tavs spēks un varenums,
Kas dzīvi sargāt spēj.
Tev brīves lauki jāapsēj,
Lai uzlej Kīnas plašums viss,
Kas, nāves plaujas redzējis,
Nu zaļo dzīvībai.
Lai sveiciens tautu brīvībai!
Skan Padomjemes balss.

Stāv miera sardzē darba valsts,
Un cilvēcībā taisnīgā
Sauc partija visspēcīgā
Mūs gaismas ceļu iet.
Tās balsi, tautas, sadzirdiet!
Uz priekšu! Esam brāļi mēs.
Miers karu uzvarēs!

PSR SAVIENĪBAS AIZSARDZĪBAS MINISTRA PAVĒLE Nr. 49

1953. gada 1. maijā

Maskavā

Biedri kareivji un matroži, ser-
žanti un staršinas!

Biedri virsnieki, ģenerāļi un ad-
mirāļi!

Sodien Padomju Armija un Jū-
ras Kara Flote kopā ar visu mūsu
tautu svin Pirmo Maiju — darba-
ļu starptautiskās solidaritātes
dienu, visu zemju strādnieku brā-
lības dienu.

Apsveicu jūs Pirmajā Maijā un
novēlu jums jaunus panākumus
jūsu kaujas meistarības papildinā-
šanā, mūsu Bruņoto Spēku kaujas
gatavības kāpināšanā.

Atzīmējot svētkus, — p a v ē l u:

Sodien, Pirmajā Maijā, salūst:
mūsu Dzimtenes galvaspilsētā —
Maskavā, savienoto republiku gal-
vaspilsētās, kā arī pilsētās varo-
nēs: Ļeņingradā, Staļingradā, Se-
vastopolē un Odesā — ar 20 arti-
lerijas zalvē.

Lai dzīvo mūsu Socialistiskā
Dzimtene!

Lai dzīvo drošsirdīgā padomju
tauta un tās varonīgie Bruņotie
Spēki!

Lai dzīvo Padomju Valdība!

Lai dzīvo Padomju Savienības
Komunistiskā partija — visu mūsu
uzvaru iedvesmotāja un organi-
zētāja!

PSR Savienības Aizsardzības ministrs
Padomju Savienības Maršals N. BULGAJINS

Pirmais Maijs

Pirmajā Maijā pasaules darbāļaudis
demonstrē, ka viņiem visiem ir viena ko-
pēja taisnība, vieni kopēji ideāli, ku-
rus pauž Marks-Engelsa-Ļeņina-Staļina
mācība.

Pirmais Maijs — strādnieku starp-
tautiskās solidaritātes un šķiras apzi-
ņas atmodas svētki. «Katrā šķirā, —
rakstīja J. V. Staļins, — ir savi iemi-
loti svētki. Mūžnieki ievada savus
svētkus, un tajos viņi pasludina «tie-
sības» aplaupīt zemniekus. Buržujiem
ir savi svētki, un tajos viņi «attaisno»
«tiesības» ekspluatēt strādniekus. Ir
svētki arī popiem, un tajos viņi cil-
dina pastāvošo kārtību, kur darba rūķi
lēti bojā nabadzībā, bet diķdienē slīkst
greznībā.

Savi svētki vajadzīgi arī strādnie-
kiem, un tajos viņiem jāsludina: vispā-
rēju darbu, vispārēju brīvību un vis-
pārēju vienlīdzību visiem cilvēkiem. Šie
svētki ir Pirmā maija svētki.

Oktobra Revolūcijas liesmās kā telk-
smains varonis padomju cilvēks uz-
varēja kapitalisma daudzgalvaino pūķi.
Kad pret cilvēci pacēlās visu jaunumu
lēmīgojums — hitleriskais fašisms, at-
kal padomju cilvēks bija tas, kas varo-
nīgi nosargāja ne tikvien savu zemi,
bet arī visu cilvēci.

Slavena ir padomju tautas cīņu vēs-
ture, liels ir paveiktais darbs, ko mēs
šodien varam parādīt visai pasaulei.
Lai visas pasaules apspiestās tautas
redz tos milzīgos būvlaukumus, kur
dzimst nākamās spēkstacijas — gigan-
ti, kādu nekad nav bijis cilvēci. Lai
redz, kā aug tērauda stiegru mežs,
kā dūņot briest betons. Lai redz, kā
mēs savienojām Volgas-Donas dzīvās
straumes, kā radījām jaunas jūras, kā
plūst veidze tukšniekiem, pārvērzdama
tos auglīgos dārzos, kā trauksmaini
jau skan jauno spēkstaciju rītni! Mēs
un mūsu jaunie draugi Kīnā un tautas
demokratijas zemēs izgatavojam jaunas
mašīnas, kas ražo apģērbu, lai cilvēkam
būtu silti, radām jaunus auglīgus ap-
gabalus, lai cilvēks būtu paēdis, mēs
ceļam augstceltnu pilis un būvējam
kugus, lai cilvēks būtu stiprs un lai-
mīgs! Mēs dzīves praksē jau esam de-
vuši lēmīgojumu Komunistiskās parti-
jas cēlajiem ideāliem.

Padomju cilvēki un visu tautas de-
mokratijas zemju darbāļaudis gaviļē.
Visas pasaules acis skatās uz mums,
uz mūsu varonīgajiem. Visas cilvēces
apzinīgākā daļa mīl mūs.

Katra jauna zīga par mūsu uzvarām
komunistiskās celtniecības frontē liek
svīst jaunas skaidības un baļu svīdru
amerikāņu-angļu un visu citu sugu
imperialistiem. Viņiem, kas atņēmuši
maizes kumosu Indijas un citu paver-
dzināto zemju darbāļaudim, kas kājām
samīnuši savas tautas darba cilvēku
tiesības — viņiem, sēžot uz saviem
dolaru un sterlīņu pietūkušajiem mai-
slu un dzirdot mūsu līksmās balss,
sāk pietrūkt elpas un slāpst pēc jau-
nas pasakainas pelņas, pēc dzeltenā
zelta, kas iegūstams par cilvēku svīdri-
em, valdēm un asinīm.

Padomju valsts dibinātājs, lielākais
cilvēces ģenijs V. I. Ļeņins 1917. ga-

da novembrī, Padomju valsts dzimšā-
nas vēsturiskajā stundā, sacīja: «Pēc
buržuāzijas priekšstata spēks ir tad,
kad masas pakļaudamās imperialistisko
valdību rīkojumam, akli let slaktiņā.
Buržuāzija tikai tad valsti atzīst par
spēcīgu, kad tā ar visu valdības apa-
rata spēku var sviest masas tur, kur
to grib buržuāziskie valdītāji.»

Bet šodien tas valsts nav tik viegli
izdarāms. Tautas masas kļūst arvien
nepaklausīgākas buržuāzījam. Kur vien
paskatāmies — pa visu pasauli jau
savīļņojies strādnieku un tautu atbrī-
vošanās kustības okeans, kas savos va-
renajos, ar spēku pieaugošajos vilņos
beidzot sagraus un apraks pēdējos im-
perialisma cietokšņus.

Daudz cīņas ieroču ir strādnieku šķi-
rai, kas kalpo tās atbrīvošanai no ka-
pitalisma jūga, palīdz spodrināt apzi-
ņu: uzvarējušā socialisma zemēs —
celt brīvu un laimīgu dzīvi. Viens no
šādiem asiem un vareniem ieročiem ir
literatūra un māksla. Un vispirms tā
ir mūsu socialistiskās zemes literatūra
un māksla, ko kaldinājuši padomju
tauta. Mūsu padomju māksla ar vi-
siem saviem daudzajiem paveikumiem iz-
iet plašajā pasaulē, pastāsta citu zemju
darbāļaudim, kā mēs nogāzām kapī-
talismu, kā uzcēlām taisnības valsti, kā
mēs esam izauguši, kā dzīvojam, cik
laimīgi esam. Tā mākslas ieroči palīdz
klīdēt no pasaules strādnieka acīm
neziņas miglu, ko tur gadu simtiem
krājuši garīdznieki, feodāļi un kapīta-
listi.

Pirmā Maija dienā pāri kapitalistu
uzceltajiem robežvaļņiem, pāri buržuju
sakurinātām pretdabiskajām tautu nai-
dam strādnieks strādniekam sniedz
roku. Un nav tāda spēka, kas varētu
izjaukt šo draudzību.

Visu zemju, visu kontinentu, visu
rasu, tautību un nāciju laudis saka
vienā balsī: Mēs negribam kapitalistu-
imperialistu verdzības! Mēs neļausim,
ka imperialisti savas zvēriskās pelņas
dēļ slepkavo mūsu tēvus, brāļus, māsas!
Mēs paliksim modri par mūsu bērnu
dzīvībām!

Darba tautai ir daudz skaistu kopē-
ju dziesmu, ko tā dzied, daudz kaujas
lozungu, ar kuriem tā iziet Maija gā-
jienos. Bet starp daudzajiem kaujas
vārdiem, kuros kristāltīri iemiesots
strādnieku šķiras vadošais spēks, ir
viens, ko devis ģenlālis Kārlis Marks
un kas jau vairāk nekā simts gadu
nav apklusis no strādnieku lūpām:
«Visu zemju proletarietis, savienojie-
ties!» Šodien cīņa par mieru un kolo-
niju tautu atbrīvošanu cīņa saplūst
kopā ar visu proletariāta apvienošanās
saucienu vienā lielā, varēnā spēkā,
spēkā, kura priekšgalā atrodamies
mēs — Padomju zemes laudis.

Lai dzīvo 1. Maijs — darbāļu
starptautiskās solidaritātes diena, visu
zemju strādnieku brālības diena!

Lai dzīvo lielā Padomju Socialis-
tisko Republiku Savienība — mūsu
zemes tautu draudzības un slavas
balsts, nesagraujamais miera balsts
visā pasaulē!

Daži neatliekami valodnieku uzdevumi

Valodniecības jautājumiem veltīta konference Rīgā

Pēc J. V. Staļina darba «Marksisms un valodniecības jautājumi» publicēšanas, sakarā ar jaunajiem uzdevumiem un jauno pētīšanas metodi valodniecībā kā centrā, tā daudzo republiku valodnieki izvērtē un izvērtē vairāk vai mazāk spriegu darbu. Par to liecina daudzas konferences, kas sarīkotas ik gadus kā Maskavā, tā republiku galvaspilsētās, kur iztirzāti dažādi valodniecības jautājumi. Ka arī Latvijas PSR republikas valodnieki un valodniecības darbinieki bijuši samērā aktīvi, nostādot dažādo valodniecības problēmu pētīšanu uz marksistiskajiem pamatiem, par to galu valodu runā tās trīs konferences, kas notikušas Rīgā, sākot no 1950. gada un beidzot ar 1953. gadu. Visas minētās konferences rīkojis ZA Valodas un literatūras institūts.

Pēdējā konference, par ko šeit būs runa, tika sarīkota šā gada 24. un 25. aprīlī kopā ar PSRS Zinātņu akadēmiju, Ukrainas PSR Zinātņu akadēmiju, Baltkrievijas PSR Zinātņu akadēmiju, Gruzijas PSR Zinātņu akadēmiju, Igaunijas PSR Zinātņu akadēmiju, Lietuvas PSR Zinātņu akadēmiju un Kazachijas PSR Zinātņu akadēmiju.

Konferences pirmā diena bija veltīta Latvijas vietvārdu vākšanas un pētīšanas darbam, centrālajā vietā izvirzot prof. J. Endzelīna manuskripta «Latvijas PSR vietu vārdi» apspriešanu. Par darba metodi un principiem referēja prof. J. Endzelīns un par vietvārdu vākšanu un pētīšanu Latvijas Padomju Socialistiskajā Republikā ZA Valodas un literatūras institūta vec. zin. līdzstr. V. Dambē.

Svarīgs avots, kas dod ziņas kā valodniekam valodas vēstures pētīšanai, tā arī vēsturniekam tautas vēstures pētīšanai, ir vietvārdi. Par vietvārdiem sauc kā apdzīvotu, tā dažādu neapdzīvotu vietu nosaukumus, piemēram, māju, ciemu, pilsētu, kalnu, upju, strautu, ezeru, mežu, plavu, gaili, purvu utt. vārdus. Daži vietvārdi var būt ļoti veci, tādi, kas pastāvējuši cauri gadu simtiem, un var saglabāt sevi liecības par seno valodu. Par vārdiem, kādu vairs mūsdienās nav. Tāpat vietvārdi var slēpt sevī svešas cilts vai tautas valodas elementus. Minēto iemeslu dēļ vietvārdi ir neaizstājams materiāls kā valodas, tā vēstures pētīšanai. Tie ir materiāls, kas dod iespēju pētīt valodu tās vēsturiskās attīstības gaitā kopā ar tautas vēsturi.

Valodas vēstures pētīšanā vietvārdi sniedz datus attiecīgās valodas leksikas

pētīšanai. Tā vietvārdu pamatā sastopami daudzi veci sugas vārdi, kādu mūsdienā valodā vairs nav, piemēram, Rubā ir zemnieku māja «Auskāļi», Olainē «Auskāļi». Mums šie vārdi vairs nav saprotami. Abi vārdi ir salikti un glabā sevī «zeltkāju» nozīmi: pirmajā daļā ir senais «zelts» vārds, kas latviešu valodā zudis, bet paglābts vēl lietuviešu valodā — auksas (zelts). Tāpat vietvārdi ir «runīgi» arī valodas grammatiskās uzbūves jeb morfoloģijas pētīšanā, piemēram, mājvārds «Mežtas» Lībagos, Laidzē, «Mežte» Triķātā nav «meža» vārda pamazināmās formas, bet gan laikam salikti, kuru otrā daļā ir libiskas vai īgauniskas cilmes vārds «ite» ar «būdas» nozīmi.

Arī fonētikas parādību pētīšanai vietvārdi dod daudz.

Balstoties uz vietvārdiem un ņemot palīgā arī vēstures datus, prof. Endzelīns ir noskaidrojis savā laikā stridīgo jautājumu par kuršu tautību.

Tāpat vietvārdi sniedz ziņas arī par floru un faunu, antropoloģiju, geografiju.

Līdz šim ir jau savākts ievērojams daudzums Latvijas PSR vietvārdu — apmēram 150.000. Vairāk vai mazāk pilnīgi tie ir vākti visā Latvijas teritorijā: apdzīvoto vietu vārdu vākums ir samērā pilnīgs, bet neapdzīvoto vietu vārdi ir galvenokārt no Kurzemes un Zemgales Pēdējos gados šie robi ir mēģināti aizpildīt, rīkojot ekspedīcijas uz vietām, no kurām nav atliecīgo materiālu. Ir eksperimentēti arī dažādi citi vietvārdu avoti, piemēram, 17. g.s. arklu revīzijas, daži citi arhīvu materiāli. Latviešu Avīzes u. c. Salīdzināšanai ir izrakstīti arī atbilstoši lietuviešu vietu vārdi no Lietuvas PSR ZA Lietuviešu valodas un literatūras institūta materiāliem.

Uz savāktā materiāla pamata prof. J. Endzelīns raksta savu lielo darbu «Latvijas PSR vietu vārdi». Manuskripts uzrakstīts līdz p burtam (ieskaitot) apmēram 50 autorloksnu apmērā.

Manuskriptu recenzējuši PSRS ievērojami valodnieki un vēsturnieki, piemēram, Gruzijas PSR akadēmijas profesors A. Čikobava un G. Achvlediani, Ukrainas akadēmijas L. Bulachovskis, Maskavas universitātes profesors M. Pētersons, Viļņas universitātes profesors J. Balčikonis, vēsturnieks akadēmijs J. Zutis u. c. Visi recenzenti uzsvē kā autora lielo erudīciju, tā darba daudzpusīgo nozīmi. Nav līdzīga darba visā Padomju Savienībā.

Arī debatēs konferences dalībnieki, piemēram, PSRS ZA Valodniecības institūta direktora vietnieks filol. zinātņu kandidāts B. Serebrenņikovs, Tartu universitātes profesors filol. zinātņu doktors P. Ariste, Ukrainas PSR Valodas un literatūras institūta sektora vadītājs K. Celuško, Minskas universitātes profesors J. Loja un vēsturnieks J. Zutis izteicās atzinīgi par prof. J. Endzelīna manuskriptu, atzīstot darba metodi par pareizu un izceļot pētījuma lielo nozīmi.

Lai šo ievērojamo darbu izveidotu iespējami pilnīgu, tad konferences rezolūcijā, tāpat arī debatēs tika izvirzīti priekšlikumi vēl plašāk izmantot arhīvu materiālus un materiālu vākšanas darbā iesaistīt radniecisko zinātnes nozaru specialistus, piemēram, vēsturniekus, tāpat arī aspirantus, studentus, skolotājus u. c. darbiniekus. Tāpat rezolūcijā ir priekšlikumi arī par to, kā šo darbu padarīt ērtāk izmantojamu citu nozaru darbiniekiem.

Konferences otras dienas darba gaitā bija svešvārdu — kā īpašvārdu, tā sugas vārdu — izrunas un rakstības jautājumi. Referātus nolasīja prof. J. Endzelīns un doc. J. Lezdiņš. Galvenie jautājumi par šo tematu bija 1) par akcentu kā nelokāmos, tā lokāmos svešvārdos un 2) par svešvārdu izrunu un rakstību, sīkāk pakavējoties pie patskaņu garuma apzīmēšanas svešvārdos kā saknes, tā piedēkļu zīlēs, pie plūdeņu un nāseņu dubultošanas, pie mīkstinātā r svešvārdos un divskaņu eu lietošanas.

Kā abi referenti, tā arī konferences dalībnieku vairākums (augstāko mācības iestāžu pasniedzēji, teātru pārstāvji u. c.) konstatēja, ka svešvārdu rakstības jautājums ir līdz šim vēl nenokārtots, no kā cieši arī svešvārdu izruna.

Par visiem pārrunātajiem jautājumiem tika izteikti svarīgi ierosinājumi.

Tāpat arī PSRS Valodniecības institūta direktora vietnieks B. Serebrenņikovs galavārdā aprādīja, ka nenokārtotais latviešu pareizrakstības jautājums traucē latviešu valodas mācīšanu un tās attīstību. Pie tam B. Serebrenņikovs minēja rindu priekšlikumu, kas turpmāk apsverami svešvārdu rakstībā, papildinot 1946. g. izdoto latviešu pareizrakstības likumu.

Konference bija ievērojams notikums ne tikai Latvijas PSR republikas mērogā, bet arī konference pārstāvēto republiku valodniekiem u. c. darbiniekiem deva ierosinājumus divu augstāk minēto nozaru darbā.

E. Smīte

Pirmizrādes republikas teatros

Krievu Dramas teātri iestudēta bulgaru rakstnieka O. Vasiljeva luga «Paradīze zemes virsū». Attēla: I. Zvanova (Anka), B. Dzeruks (Sava) un A. Augškaps (Bopka).

Skats no čehu rakstnieka J. Tila lugas «Strakovicu dūdinieks» iestudējuma Jaunatnes teātri. V. Lavrentjeva uzp.

Žurnāla «Ogoņok» 30 gadu jubileja

24. aprīlī «Pravdas» kultūras namā notika jubilejas vakars, atzīmējot 30. gadadienu, kopš iznāk sabiedriski politiskais un literāri mākslinieciskais nedēļas žurnāls «Ogoņok».

1.350 žurnāla numuros, kas iznākuši 30 gados, atspoguļoti svarīgākie notikumi mūsu zemes dzīvē. Žurnāla «Ogoņok» redakcija saņemusi daudz apsveikumu.

(Turpinājums no 2. lapa pusē)

Mengēls neatmeta ar roku mācības gramatām. Viņš ticēja, viņš zināja: padomju vara atgriezīsies, un tad viņa zināšanas lieti noderēs.

Jānis nebija maldīgs. 1945. gada vasarā virpotāji Mengēli iecēla par tehnologu vienā no rūpnīcas «VEF» cehiem.

Grūti pateikt, kad šajā cilvēkā, kas sākumā neizrādīja nekādu īpašu aktivitāti sabiedriskajā dzīvē, kad šajā darba rūķī ist' radās un nostiprinājās doma, ka viņš lielajā rūpnīcā ir īsts saimnieks, kas kopā ar pārējiem kolektīva locekļiem atbildīgs par visu, kas tajā notiek. Tas bija sarežģīts process viņa apziņā. Šo domu modināja un rosināja daudzi un dažādi, dažkārt šķietami varbūt pat pavisam neievērojami notikumi! Pirmie stachanoviešu varoņdarbi turpat līdzās rūpnīcas cehos un visu padomju zemi pārlidojušu varoņu stachanovisku veikumu atbāsis, avīzes raksts un biedru atklāta, sirsnīga saruna, veca komunistu dedzīgā runa sapulcē un neapstāties dzirdēja replika, kuru izteica pusaudzis — amata mācekļis.

Un ja sākumā Mengēls tikai apzinīgi un ļoti kārtīgi, punktuāli pildīja vienīgi visus savus tiešos dienesta pienākumus, tad drīz vien pienāca brīdis, kad viņš sajuta — ir kāds plašāks un tajā pašā laikā ļoti konkrēts pienākums ikvienam rūpnīcas saimes loceklim, tāpat arī viņam — būt savas uzņēmuma saimniekam.

Lūk, tieši tad radās iespēja pielietot kvalificētā strādnieka bagātīgo profesionālo pieredzi, visas tās nopietnās tehniskās zināšanas, ko bija uzkrājis Jānis Mengēls.

Kādreiz viņš ieraudzīja, ka cehā taisās aizmest kā neizmantojamus atkritumus 300 kilogramus folijas.

— Pagaidiet, kā nu tā var! Tas viss vēl ir liekams lietā! — saūta Mengēls. Viņš ierosināja priekšlikumu, kā izmantot šos šķietami nekam nederīgos atkritumus. Un folija nenokļuva utilizācijas izveļu noliktavā, to izlietoja turpat rūpnīcā.

Nekas nepaliek nepamanīts viņa vērijam, ciešajam skatienam. Lūk, viņš pienāk pie stachanovieša Edmunda Damberga darba vietas. Dambērs apstrādā kādu radiouztvērēja detaļu. Darbs nav sarežģīts, bet daudz laika prasa detaļas iestiprināšana. Vairāk par trīsdesmit detaļām mainā apstrādāt neizdodas. Bet Dambērs grib vairāk. Un viņš skaidri jūt, ka to iespējams panākt. Vajag tikai līdz pēdējam samazināt nelietderīgi izmantotā laika daudzumu. Bet kā? Viņš izgatavo vienu palīgierīci — tā viņu neapmierina. Izdomā un laiž darbā otru, bet arī tai nav vajadzīgā efekta.

Sajā brīdī pie Damberga pienāk Mengēls. Pienāk un diezgan ilgi paliek stāvam. Viņa pierē ievēlās aizvien vairāk grumbu. Domājot viņš, kā parasti šādās reizēs, sāk tikt uz rādītāja pirksta gaišo matu šķipsnu. Un pēkšņi atskan sauciens: — Bet tas jau ir pavisam vienkārši! Velns lai parauj, kā tas agrāk nelenāca prātā! Te stūros jau ir caurumiņi. Tātad ietvaram jāpietieko tiem atbilstošas tapīņas un detaļa jāuzmauc uz tapīnām.

— Pareizi! Patiešām ļoti vienkārši! Lielu lielais padīdes jums! ...

— Tā lieta nav tik lielas pateicības vērtā! — smeļ Mengēls un atvadijas dodas tālāk.

— Tagad esmu virā, — viņam nopakaļ sauc Dambērs, rosigi rikodamies ap savu virpu. Un tiešām, darbs viņam drīz vien sokaš nesalīdzināmi labāk. Trīsdesmit detaļu vieta viņš mainā apstrādā simts divdesmit un pat simts četrdesmit.

Sākas cīņa par metāla ātrgriešanu. Virpotāji lieto vecos griežņus ar pielodētām plāksnītēm. Tiklīdz plāksnīte nodilusi, jāņem un jāiestiprina cits griežnis. Mengēla un viņa draugu Sotīnova un Lufta saimnieka acs ievēro, ka šī apmaiņa prasa visai daudz laika. Viņi katrs pie sevis nolēm j konstruēt jauna tipa griežni.

Gadās tā, ka ideja rodas uzreiz: kā zibens iesāvēs prātā kāda doma, roka tūlīt ierasti pasniežas pēc zīmāja un uzskicē pirmo zīmējumu. Protams, vē-

lāk radīsies vēl ne viens vien zīmējums, atsevišķas detaļas varbūt nāksies pārtaisīt, pārveidot desmitiem reižu. Tām dažkārt jāvelti vairāk laika nekā pamatdomas izstrādāšanai. Taču galvenais tomēr jau ir izdarīts.

Bet kādreiz jaunās idejas dzimšanas process ir samērā ilgstošs. Un jo šķietami vienkāršāka ir ideja, jo grūtāk nonākt līdz tai. Sevišķi grūti ir atrauties, atbrīvoties no tā, kas kļuvis pavisam pierasts un dabisks. Bet vai Mengēlim, kādreizējam virpotājam, varēja būt kaut kas pierastāks nekā vecais grieznis, kuru tas pazina jau kopš pusaudža gadiem? Tāpēc jau arī šā racionalizācijas priekšlikuma izstrādāšana Mengēlim prasīja daudz vairāk laika nekā dažs labs izgudrojums. Viņš ilgi bez panākumiem nopulējās ap griežni, bet viņam pat uz mirkli neļēnāca prātā, ka vajadzētu šos meklējumus izbeigt. Un viņš panāca savu. Val nebūtu iespējams pielodēšanas vietā plāksnītes piestiprināt mehāniski? Kad vienā plāksnīte nodilusi, to var aizstāt ar jaunu, bet griežņa pamats paliek tas pats vecais. Eksperimentālais grieznis rādīja, ka mehāniskā ceļā piestiprinātā plāksnīte ir izturīgāka, jo tā nav bijusi pakļauta augstas temperatūras iedarbībai, kas nav novērojama, izdarot lodēšanu. Līdz ar to tā ļauj ietaupīt uzasināšanai nepieciešamo laiku, dod iespēju uzasināšanu mehānizēt. Tā virpotāji leguva jaunu pieredzumu, kuru viņi nosauca par Mengēļa griezni. Radās arī Sotīnova un Lufta griežņi.

Nepagāja ne gads, kad Jānis Mengēls nebūtu ierosinājis jaunu racionalizācijas priekšlikumu, veicis jaunu izgudrojumu. Un kad rūpnīcā nodibināja cehu, par kādu agrākajos laikos nevarētu pat sapņot, kur nu vēl domāt — stachanoviešu tehnoloģijas cehu, par tā vadītāju drīz vien kļuva Jānis Mengēls. Ceha kolektīvs nav liels, bet ļoti īpatnējs — uz katrām pieciem strādniekiem tur ir viens konstruktors. Šā kolektīva uzdevums ir cinīties par zinātnes un tehnikas visjaunāko sasniegumu ieviešanu praksē,

izstrādāt un apgūt stachanoviešu darba pirmrindas metodes.

Piemēram, cehā ierodas pazīstamais novators Nikolajs Sotīnovs. Viņš jautā Mengēlim un ierodamajam Luftam: — Vai jūs zināt, cik daudz vadu galu jānotīra telefona centrālēm? — un, negaidīdams atbildi, pats pasaka: — Apmēram desmit miljoni vienā mēnesī!

— Un gandrīz vai visu šo darbu veic rokām. — acumirkli sapratis Sotīnova domu, piemēta Mengēlis. — Desmit miljoni jānotīra rokām... — domīgi atkārtot Sotīnovs un tūlīt enerģiski piebilst: — Šis process jāautomatizē!

— Un jūs, protams, esat atnācis, ne jau tukšām rokām, — smaidīdams aprasās Mengēlis. — Jā, ir tāda maza domiņa...

Par «domiņu» Sotīnovs nosauca ļoti nozīmīgu un asprātīgu ideju par speciālas ierīces izgatavošanu vadu galu mehāniskai notīrīšanai.

Sotīnovam vienam pašam bija grūti tehniski realizēt šo ieceri, un tāpēc Mengēlis, ar Luftu tūlīt pat nāca viņam talkā. Mengēlis drīz vien bija pilnīgi aizrāvis ar jaunās ierīces konstruēšanu. Viņš vienmēr ir tāds. Vienalga, vai tā ir viņa paša ideja vai kāda cita, viņš ar vienlīdz lielu dedzību stājas pie tās realizācijas. Būdam patiešām radoša gara, radošas pieejas cilvēks, Mengēlis visus savus spēkus un zināšanas veltīja to daudzo un dažādo ieceru piepildīšanai dzīvē, kurām jānāk par labu rūpnīcā.

Nav viegli pat nosaukt visu, ar ko nodarbojas stachanoviešu tehnoloģijas cehs, kuru vada Jānis Mengēlis. Tas rada un papildina, pilnveido dažādās mašīnas un ierīces, kas mechanizē rokām veicamos darbus. Tajā pašā laikā tas izplata jaunās darba metodes citos cehos un pat citās rūpnīcās.

Nesen slavenais virpotājs E. Dambērs un inženiere A. Sidorova ieradās Rīgas elektromāšīnu rūpnīcā. A. Sidorova nolasīja strādniekiem, inženieriem un tehniķiem lekciju par metāla ātrgriešanu ar lielām pavedēm. Šis me-

todes iniciators, kā zināms, bija Vidusvolgas darbgaidu rūpnīcas virpotājs V. Koļesovs. Gandrīz vienā laikā ar viņu to pašu metodi «VEF» izstrādāja E. Dambērs — jaunās tehnoloģijas ceha virpotājs. Tērauda disku partiju automātiem, kuras apstrādāšanai normās bija paredzētas 2090 minūtes, viņš tagad apstrādā 480 minūtes. Pēc lekcijas E. Dambērs pie virpas demonstrēja visus ātrgriešanas papīrlietus ar lielām pavedēm. Kad Dambērs un Sidorova devās projām no Elektromāšīnu rūpnīcas, viņi zināja — tagad arī tur sāks strādāt ar jaunām metodēm.

Ceha priekšniekam ir daudz darba. Un tomēr nav tādas dienas, kad rūpnīcā un arī mājās Mengēlis nepadomātu par to, ko pamanījis, ko ievērojis viņa saimnieka acs.

Mechanizēts viss darbs schemu cehā. Bet Mengēlim ir jaunas rūpes — desmitiem strādnieču nodarbinātās ar to, ka griež ar šķērēm vadus, kas nepieciešami radiouztvērējam. Mengēlis izgudro un konstruē vienu pēc otra divus automātus. Viens no tiem nogriež un atbrīvo no izolācijas 50 tūkstoš vada gabalu maiņā, bet otrs — 40 tūkstoš, pilnīgi aizstājot visas šādas operācijas nodarbinātās strādnieces, kas tagad pāriet uz citiem iecirkņiem. Nesen jauno automātu tehniskos zīmējumus ministrija pieprasīja nosūtīt uz Maskavu, lai izplatītu tos citās līdzīgās padomju zemes rūpnīcās.

Bet Jānis Mengēlis jau nodevis jaunam darbam. Viņš konstruējis un radoši sadraudzībā ar strādniekiem un inženieriem rada vienam no rūpnīcas cehiem pirmo automatisko līniju.

So vienkāršo stāstu par cilvēku ar saimnieka aci gribas pabeigt ar kādu ļoti raksturīgu septiņzīmju skaitli: 4.256.000 ruļļu — tāds ir ekonomiskais efekts, kas iegūts rūpnīcā «VEF» 1952. gadā racionalizācijas priekšlikumu realizācijas rezultātā. Tas rada, cik tur ir cilvēku ar saimnieka aci. Tie ir augļi, ko nesusi viņu gādība par savu uzņēmumu, par savu Dzimteni.

Padomju tautas cienīgu māksliniecišķo jaunradi!

Mūsu republikas tēlotāji mākslinieki atrodas svarīgā notikuma priekšā: šā gada 5. maijā sanāks Latvijas Padomju mākslinieku otrais kongress.

Šim notikumam gatavojas un no tā ļoti daudz sagaida ne vien paši mākslinieki, bet arī jo plašās darbaļaužu masas. Socialistiskās dzīves varenajā attīstības plūsmā ievērojami cēlies mūsu republikas darbaļaužu idejiskais un kultūras līmenis, pieaugušas viņu prasības mūsu kultūras un mākslas darbiniekiem. Neapmierināties ar līdz šim sniegto mūsu mākslinieku jaunrades devumu, padomju skatītājs ar katru dienu vairāk un noteiktāk prasa no tiem idejiski pilnīgus, augstā meistarbībā darinātus mākslas darbus, kas varētu apmierināt viņu garīgās vajadzības.

Latvijas padomju mākslinieku līdzšinējā radošā darbība ir bijusi pārāk nāusa komunistiskās dzīves celtniecības un padomju darbaļaužu prasību izpildīšanai. Ne vien neitās, bet pieaug prāmetumi par atpalcību no dzīves un padomju mākslas labāko sasniegumu līmeņa. Ka tas tā, to apliecina arī fakts, ka mūsu tēlotāji mākslinieki visai trūcīgi iespēja parādīties 1952. gada republikaniskajā izstādē, bet Vissavienības izstādē, pēc būtības, cieta pilnīgu neveiksmi: pagājušā gadā neparādījās neviena tēlotāja mākslas darbs, kas būtu izpelnījies plašāku ievērojumu mūsu lielās Dzintenes padomju mākslas ietvaros. Visam tam lēmēsis, neapšaubāmi, bija un ir mūsu gleznotāju, tēlnieku un grafiķu jaunrades nepilnīgais idejiski mākslinieciskais līmenis — idejiskā satura nabadzība, izteiksmes pēlēcība, nepietiekama meistartība. Kropojumus īstenības atspoguļojumā kritika uzrādīja pat mūsu tēlotāju mākslinieku labākajos darbos, piemēram, O. Skulmes gleznā «V. I. Lenīns LSDSP Briseles kongresā», V. Kozina gleznā «Pie pābrauktuvēs», H. Alberga un O. Kaleja skulptūrā «Gorkijs un Raiņis», N. Petraskeviča, A. Zviedra u. c. gleznās un skulptūrās. Izstādē norādītie darbi liecina par pilnīgu padomju dzīves nepazīšanu un padomju mākslas uzdevumu neizpratni.

Katrs mākslas darbs bez savām tiešajām funkcijām parāda arī paša mākslinieka pasaules uzskatu un attieksmi pret lietām un parādībām. Tāpēc, spriežot no piemēriem, ir lēmēsis sacīt, ka mūsu mākslinieku apziņā un attieksmē pret dzīvi un mākslu ir vēl daudz vecu uzskatu palieku. Mākslinieki par maz strādā pie sava idejiski un mākslinieciski teoretiskā līmeņa paaugstināšanas un sava jaunrades apvāršņa paplašināšanas.

Sēit parādās arī Latvijas Padomju mākslinieku savienības un tās vadības (O. Skulme, A. Laplīš, H. Likums un sekcijs vadītāji) vajāms mākslinieku audzināšanas un izglītības darbs. Savienības līdzšinējā valde nav spējusi izveidot organizatoriski disciplinētu un raitu mākslinieciskās jaunrades procesu vadību, stimulāciju un nodrošinājumu. Sekcijs vadītāji (biroji), nesamērot pastāvīgu valdes palīdzību un neļūdot tās stingru kontroli, pašplūsmā plevērušies šauriem arodnieciskiem jautājumiem, atstājot nomaiņas uzraudzību par savu bēdīgu idejisko un māksliniecisko augšanu, palikuši bez pašiniciatīvas patiesas jaunrades pasākumos.

Lielā mērā pašplūsmā atstātā jauno mākslas kadru apvienošana, vadīšana un audzināšana. Mākslinieku savienība un Mākslas lietu pārvalde nav varējušas atrast kopējus, saskaņotus ceļus jauno mākslinieku ievadīšanai dzīvē un aktīvā jaunradē. Tās ir nepietiekamas rūpes par mūsu mākslas rītdienu, kas atsaucas arī uz viņas šodienu.

Mākslinieku savienības organizatoriskajā un jaunrades darbā ieviesusies pašapmierinātība, tālāka pašplūsmā, cerības uz «talantiem», kas paši par sevi «izrausies», radīs lielas lietas un izbeigs apnīcīgo mīnāšanos uz vietas. Nevar būt kaitīgākas «teorijas». Lietu gaita jaunrades plānošanā un individuālo jaunrades plānu pieteikšanā tuvākā laikā nesola lielu kustību uz priekšu, uz augšu. Jauno, radāmo darbu meti nākamām izstādēm, gandrīz bez izņēmuma, ir ar veciem, jau pazīstamiem trūkumiem — idejiski vāji, trūcīgi, bāli iecerē, šauri tematiskā, maz skaitā.

Ir pēdējais laiks nesaudzīgi atklāt tādas parādības lēmēsis un izkaut tos no Mākslinieku savienības ikdienas kā padomju mākslai necienīgu stāvokli, kā bezrūpību un neatbildību padomju tautas priekšā. Samierināties ar pašreizējo stāvokli un izvirzīt tam objektīvus attaisnojumus nozīmē nepildīt partijas Centrālās Komitejas lēmumus ideoloģiskos un mākslas jautājumos, ignorēt partijas XIX kongresa prasības no mākslinieciskiem.

Miegainā jaunrades atmosfera Mākslinieku savienībā izskaidrojama vienīgi ar sabiedriski politiskās apziņas noturināšanu un savas augstās padomju cilvēku audzinātāju misijas noliecināšanu tās vadītājos un radošo mākslinieku vadošajos kadros. Vāji attīstītā kritika un paškritika, zemais ideoloģiskā darba līmenis novedis pie zema mākslinieciskā līmeņa. Atsevišķos gadījumos tas ir novedis pie buržuāziskā nacionalisma, idealistisku un formalistisku «idejību» recidīviem.

Komunisma celtniecība mūsu zemē padomju mākslai nospauž arvien lielākus un sarežģītākus uzdevumus. Padomju mākslinieku uzdevums ir ne tikai turēties padomju tautas pieaugošo prasību līmenī, bet tiem ar savu mākslu ir jānostiprina socialistiskā bāze, padomju ļaudis jāaudzina un jāved tālāk uz priekšu komunisma celtniecībā.

«Mūsu literatūras un mākslas darbiniekiem uzlikti lieli pienākumi dižajā cīņā par to, lai sabiedriskā dzīvē kļūtu jauna un gaiša, lai no tās izskaustu visu satrunējušo un gastingušo. Mūsu rakstnieku, mākslinieku, komponistu un kinematografijas darbinieku pienākums ir dziļāk studēt padomju sabiedrības dzīvi, radīt lielus mākslas darbus, kas būtu mūsu dižas tautas cienīgi», — sacīja biedrs G. M. Majenkovs savā pārskata referātā partijas XIX kongresā.

Latvijas Padomju mākslinieku otrajam kongresam ir nopietni jāpastājas pie šiem jautājumiem un ar asu kritiku un paškritiku asmeni jāņem vērā krasa pagrieziens līnijās tēlotāju mākslinieku darbībā. Tam ir jāņem vērā arī tādu mākslinieciskās jaunrades pacēlumu, uz tādu darbu radīšanu, kas būtu mūsu lielās padomju tautas cienīgi.

Kamermuzikas koncerts

Ja bieži vien nācies dzirdēt klausītāju sodzības par mūsu Filharmonijas koncertu programmas vienmūžību, tad tagad ar prieku jākonstatē, ka koncerti sāk kļūt arvien interesantāki. Arvien biežāk Rīgā iespējams dzirdēt reti atskaņotus darbus, kas palīdz klausītājiem gūt dziļāku pārskatu par pasaules muzikas literatūru. Šādām mērķim kalpoja arī ceturpadsmitais kamermuzikas koncerts, kurā bija uzņemti Hendeļa, Haidna, Tartīni, Koreli, Skarlatti un citu XVII—XVIII gadsimta Rietumeiropas vecmeistaru darbi.

Interesanto programmu sadarbibā ar LPSR Nopelniem bagāto mākslinieku pianistu Hermani Braunu atskapoja dziedātāja Ludmila Rjabova un jaunais vijolnieks Joachims Brauns. L. Rjabova savā dziedājumā parādīja teicamu attiecīgā laikmeta stila izpratni, kā arvien sniedzot skandarbū saturam atbilstošu, pārliecinošu muzikālo priekšnesumu. Vijolnieks J. Brauns plašākas auditorijas priekšā koncertēja pirmoreiz. Varbūt tieši tāpēc muzikālajā plāksnē bija vērojams zināms bīklums, taču mākslinieks ir bruņots ar labu tehniku, viņa spēle temperamentīga. Tas solis daudz. Atliek tikai biežāk stāties klausītāju priekšā, lai iegūtu ikvienam atskaņotājam māksliniekam nepieciešamo estrādes pieredzi.

O. Grāvītis

Apspriež jaunas lūgas

PSRS Padomju rakstnieku savienības dramaturģijas komisija, Maskavas dramaturģu sekcijas birojs, literatūras teorijas un kritikas komisija un žurnāla «Teatr» redakcijas koleģija bija sasaukušas Maskavā, Centrālajā literatūramā, dramaturģu un kritiķu radošu apspriedi. Apspriedē, kura ilga divas dienas, ievadvārdus teica A. Surovs. Referātu «Tipiskuma problema padomju dramaturģijā» nolasīja N. Gromovs. Sekoja referāti par jaunajām lūgām. B. Romašova referēja par A. Salinska lūgu «Bistamais ceļa biedrs», K. Simonovs — par A. Kožemjakina lūgu «Nemierīgais amats», I. Stoks — par V. Rozova lūgu «Dzīves lappuses», V. Solovjovs — par A. Arbužova lūgu «Eiropas kronika» un A. Surovs — par I. Cepurina lūgu «Palu ūdeņi».

Izcils lietuviešu tautas dzejnieks

23. aprīlī Lietuvas darbaļaudis atzīmēja 120. gadadienu, kopš miris izcilais lietuviešu dzejnieks Antanas Strazdas. Ar savām dziesmām, kas stāsta par lietuviešu zemnieku grūto dzīvi un aicina cīnīties pret dzimtbūšanu, Strazdas kļuvis par iemīļotu tautas dzejnieku.

Lietuvas PSR Valsts drāmas teātri Lietuvas Padomju rakstnieku savienība un Lietuvas PSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūts kopīgi ar Vilņas sabiedrisko organizāciju pārstāvjiem sarīkoja svētku sēdi, atzīmējot 120. gadadienu kopš A. Strazdas nāves. Par dzejnieka dzīvi un darbiem referēja Staļina premijas laureāts rakstnieks T. Tilvītis.

Lietuvas PSR Tautas dziesmu un deju ansambļa mākslinieki izpildīja A. Strazdas dziesmas.

Uzbekijā gatavojas dziesmu svētkiem

Uzbekijas priēstās un kislakos sākusies kora un muzikas pasdarbības kolektīvu skate, gatavojoties republikaniskajiem dziesmu svētkiem, kurus atklās 10. maijā.

Uzpēmumos, iestādēs, kolchozos un skolās organizēts daudz jaunu mākslinieciskās pasdarbības kolektīvu. Plašu palīdzību tiem sniedz vadošie republikas mākslas meistari. Uzbekijas valsts izdevniecībā masu tirāžās iznākuši dziesmu krājumi.

CHRONIKA

1953. gada 25. aprīlī PSR Savienības Augstākās Padomes Prezidijs apstiprināja Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs iesniegumu par Rīgas, Daugavpils un Liepājas apgabalu likvidēšanu un Rīgas, Daugavpils, Liepājas, Jelgavas, Ventspils un Rēzeknes pilsētu, kā arī likvidāto apgabalu rajonu pakļaušanu tieši Latvijas PSR republikaniskiem orgāniem.

GRĀMATU APSKATS

Robežsargi un viņu mazie draugi

natnē dzīvu atsaucību ne vien ar to, ka rakstnieks bija pratis izvēlēties aktuālu un vajadzīgu temu, bet galvenām kārtām ar interesantu stāstījuma veidu, darbības risinājumu un mēģinājumu nopietni iekļūsties savu mazo varoņu pārdzīvojumu pasaulē.

Salīdzinot autora pirmo stāstu ar nupat aplūkojamo, var teikt, ka rakstnieks šai virzienā progresējis, gājis soli uz priekšu, it īpaši tas attiecināms uz bērnu portretu uzzīmējumiem. Grāmata lasās dzīvi un ar interesi, kaut tajā nekādi sarežģījumi un negaidīti darbības atslēģinājumi nenotiek. Stāsts sākas ar to, ka rakstnieks pratis visai reāli un patiesi notēlot savus galvenos varoņus, pārliecināt lasītāju par viņa rīcību, atklāt bērnu izjūtu pasauli. Te runa ir par priekšplānā izvirzīto bērnu trijoni — Didžu, Tedžu un Mārti. Atsauksmēs par «Trešo brigādi» rakstniekam norādīja uz to, ka viņa notēlotie jaunieši par maz individualizēti, ka tie savā rīcībā un izjūtās maz atšķiras viens no otra, ka redzam kolektīvu kopumā, bet mazāk atsevišķus varoņus. Soreiz A. Grigulis gājis citu ceļu. Nemazina kolektīva sabiedrisko nozīmi un lomu bērnu rakstura un apziņas audzināšanā, rakstniekam izdevies radīt iezīmīgus, atmiņā paliekošus atsevišķus jauniešu tēlus. Tas izdevies ar iezīmīgu mazo varoņu īpašību notēlošanu, ar viņu dzīves uztveres pareizu izpratni. Pārliecina mazā meitene Mārti, kas savu dažreiz pānāk ar pāris asariņu nobirdināšanu, bet dažreiz ar bērnu neatlaidību un noteiktību, par ko to uzslāvējis māte. Bez didaktikas, un tāpēc ticami, autors parāda Didžus nāksanu pie atzīpas, ka Marsa apmācīšanu robežapsardzes dienestam labāk veiks visi pionieri, nevis viņš viens pats. Tādi momentī, ar kuriem iezīmējas un atklājas katrs no trim piemēnoto bērnu individualitātēm, stāsta sāstopami viscauri. Pavācāk iezīmēti Inūlis un vecākā pioniera vadītāja.

Stāsta lappuses caurautas ar gaišu, nemākslotu humoru, kas palīdz ieskaatīties atsevišķu bērnu dvēselē un kas labi atbilst viņu rīcības notēlojumam. Tā, piemēram, bez smaids nevar lasīt draugu sarakstīšanos, kur nopietnība brīžiem savijas ar bērnu naivitāti. Tikai ne visai pārliecina Tedžus vēstule, kurā tas pēc kinofilmas noskatīšanās

Rīgā liek pazīpot robežsargu kapteiņam par notikumiem Korejā un amerikāņu militārajām bazēm. Zēns tomēr ir tāda vecuma, ka grūti pielaiest varbūtību, it kā viņam varētu rasties šaubas, ka robežsargi šos notikumus nezina. Tedžus pārdzīvojuma notēlojumam te autoram vajadzēja rast citādu izteiksmi. Un otra piezīme: draugu vēstules drusku stieptas, no kompozīcijas viedokļa tās stāstījumā aizņem nemotivēti daudz vietas.

Blakus bērniem rakstnieks rāda pieaugušos, kuri tos audzina un par tiem rūpējas, vada viņus pa jaunības tekām uz lielās dzīves ceļu. Daži no tiem paliek atmiņā. Visspīdīgākais šajā grāmātā ir Mārtiņa, kuru redzam kā bērnu draugu, caur ko atklājas viņa raksturs, viņa skatījums uz pasauli. Dzīvi autors notēlo vecā tēva stāstus par sūnēm, to, kā viņš palīdz apmācīt Marsu noteiktiem uzdevumiem. Mārtiņa tēlu rakstnieks uzzīmējis sulīgām krāsām, tāpēc tas mūsu priekšā ir kā dzīvs, ko nevar īsti sacīt par citiem pieaugušo tēliem, kaut vai par Didžu un Mārties vecākiem.

Rakstnieks stāstā lasītāju uzmanību pievērsis palīdzībai, kādu vietējie iedzīvotāji sniedz robežsargiem viņu atbildīgā dienesta pildīšanā. Tas patiešībā ir stāsta galvenais motīvs, kas visas cauri visai grāmātai un ap kuru grupējas visi pārējie notikumi. A. Grigulim labi izdevies parādīt ciešās saites, kādas pastāv starp robežsargiem un civilajiem iedzīvotājiem, sadarbibu kopējā uzdevuma labā. Pašus robežsargus mazāk redzam viņu tiešajā darbā, vairāk satiksmē ar iedzīvotājiem, kurus tie labi pazīst. Taču šo otro līniju — robežapsardzes dienestu — rakstniekam savā grāmātā bija iespēja pastiprināt, līdz ar to panākot spriegāku darbību. Uz to no sākuma virzās arī sižetiskais risinājums. Tāda izdevība ir stāsta beigās, kad naktī tiek noķerts ienaidnieka agents. Tikai autoram to nevajadzēja likt atstāstīt kapteinim Sergejam Nikolajevičam, bet gan izvērt kā loģisku darbības turpinājumu. Ar to arī no visa stāsta personāža redzamāk, spilgtāk izdalītos pašā Sergeja Nikolajeviča, kā arī izcilā, ar robežsarga nozīmi apbalvotā Andreja Petroviča tēli, kas grāmātā iezīmēti nepietiekami.

A. Grigulja stāsts uzrakstīts labā literārā valodā, kas atbilst mazo lasītāju prasībām. Tikai pāris vietas ieskanas pa neattaisnotai deklarativai frazei. Stāstījumam piedod koloritu arī īsie dabas apraksti, kas lēderas bērnu izjūtu pasaules notēlojumos.

J. Grants

Bez tiesībām uz dzīvi

stis, sīki un pamatīgi iepazīties ar turienes jaunatnes dzīvi. Savā grāmātā «Verdzinātā jaunība» viņš devis plašu publicistisku aprakstu par jauniešu stāvokli šajā imperialisma citadelē.

Drausma aina paveras lasītājam no grāmatas lappusēm. Padomju cilvēkam grūti, pat neiespējami aptvert, ka vienā no bagātākajām valstīm pasaulē valda tik atklāta nīgrāšanās par jaunatni, par tās tiesībām.

Bezdarbs ASV — tas ir viens no baigākajiem imperialistiskās lielvalsts rēģiem. B. Vronskis parāda, ka kapitalisti ir ieinteresēti bezdarbnieku armijas pieaugumā, jo strādnieki, kuriem ir darbs, baidās to pazaudēt. Tātad miljoniem bada cietēju un beztiesīgo, kuri sastāda darba rezerves armiju, tiek izmantoti kā pātaga.

Sai nepieredzētai cilvēku verdzināšanas slotmai pakļauti miljoniem bērnu un pusaudžu no pašas agrās bērnības, jo mazgadīgo un pusaudžu darbspēks ir lēts un, kad tie ir izkalpināti un izsūkti, viņus bez žēlastības izmet uz ielas. Trīsdesmitgadīgs strādnieks ir jau «vecs» un viņam par darbu nav ko saņemt. Vai kāds brīnūms, ja šādos apstākļos ASV pieaug laupīšanas, slepkavības un izvirtība?

Skolu nav, skolotāju trūkst, kaut gan simtiem tūkstošu izglītoju cilvēku, kas varētu mācīt bērnus un jaunatni, ir bez darba. Slimnīcās trūkst medicīniskā personāla, kaut gan daudz māsu un ārstu nevar atrast nodarbošanos.

Vislielākās nelaimes sākas tad, ja kāds no šiem izglītojamiem amerikāņiem iedrošinās sākt patstāvīgi domāt. Izglītība vērsta tikai uz vienu — audzināt jaunatni trulu, apreibotu, muļķīgi ledonīgu uz savu amerikānisko iecelšanos, nīcīgu pret visām citām tautām.

ASV, kur visa izglītība, visa kultura un māksla atrodas zem lielo mo-

nopolu kontroles, kupli zeļ un zied vislielākās neēdības, kas saindē un sakropļo jaunatnes apziņu, domas, jūtas. Tā ir cilvēka apziņas apdullināšanas un kropļošanas kultura, kuras rezultātā pieaug noziedznieku skaits, tiek audzināti ļaudis, kurus ēta slepkavot Korejas tautu, kuri zvēriski pazemo un linčo nēģerus un citus krāsainos iedzīvotājus.

Tā iappusi pēc lappuses B. Vronskis lūca lasītāju cauri cilvēkniešanas, kara propagandas, garīga tukšuma, bandītisma un verdzības pārpilnājiem Volstrita kundzības radītajiem imperialisma džungļiem, paverot arvien jaunus un jaunus ainas ASV kapitalisma augoņu sagandētajā sejā.

Tādēļ ar jo lielāku prieku mēs lasām tās lappuses, kurās autors pieskāries progresīvās jaunatnes cīņai pret drausmīgo verdzināšanu. Taisnība, šajā vislielākās reakcijas trakojošā mutulī šī cīņa vēl pagaidām nav sevišķi izvērsusies, taču jo dienas, jo vairāk tā iet plašumā.

Tas ir liels spēks, kas vērstis pret imperialistiem, un tam ir draugi visā progresīvā pasaulē.

Jāatzīmē, ka grāmatas latviskajā tulkojumā (tulkojusi E. Pēte, redaktore J. Kalnciema), ieviesušas dažas nepatīkamas kļūdas. Kā zināms, Ņujorkā ir gan nabadzīgo iedzīvotāju apdzīvotā priekšpilsēta Harlema — nevis «garlema», kā to lasām 59. un 60. lappusē. Tāpat pie īstas skaidrības lasītājs netiek, gudrodams, kurš tad būtu īstais progresīvās partijas nosaukums — «Amerikāņu darba partija» 56. lpp. vai «Amerikas darba partija» grāmatas beigās, paskaidrojumu teiktā. Pavīsam divaini skan tāds teikums 4. lappusē: «Ja Volstrita imperialistiem izdotos sasniegt savus tagadējos mērķus — pasaules kundzības nodibināšanu, rezultātā fašistiskajai pasaulei draudētu neizbēgamas briesmas». Šādas aplamības grāmātā ir vairākas.

M. Augstkalna

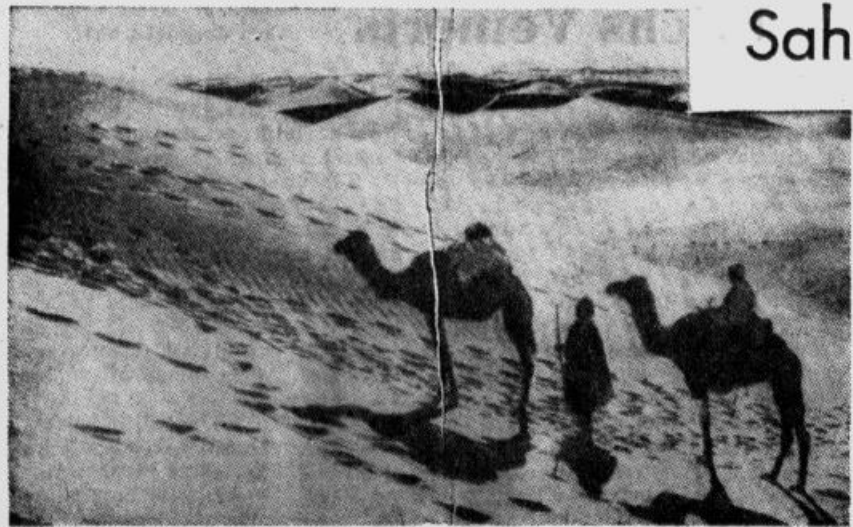
Iznācis žurnāla „Karogs“ 1953. gada 4. numurs

Žurnāla saturā Alekseja Surkova dzejolis «Karavīru atvadišanās», Evalda Vilka stāsts «Cilvēks piedzimis», Bruno Sauliņa dzejolis «Tu esi ciniņtājs», Annas Brodeles kinoscenarijs «Sirdsapziņa», Arvida Skalbes dzejoli «Maīpa nāk» un «Namiņš», Vizmas Beļevicas «Vēstule draudzenītei Uzbekijā», V. Masa un M. Cervinska «Plesardzīgais», Annas Sakses feļetons vienā cēlienā «Direktors Zāva».

Kritikas un publicistiskās nodaļā ievietoti raksti: Voldemāra Melņa «Socialistiskā realisma stāstnieks pamati», Aleksandra Leita «Stāstnieksais ceļš uz komunisma mirdzošajām virsotnēm», Kārļa Kundziņa «M. Gorkijs un latviešu teātris», Arvida Darkevica «Par dažām operas jaunrades problemām».

Jānis Niedre — «Grāmata par Andreju Upiti», Jadvīgs Marts — «Kritika palikusi neievērota», Ojars Ābols — «1952. gada Vissavienības tēlotājas mākslas izstāde», J. Pabērzs — «A. Arbužova «Taņa» Akademiskajā Dramas teātri», A. Jansons — «J. Granta un V. Sauleskalna «Jūras vējos» LPSR Valsts Dailes teātri», L. Pečake — «Rožā Vajana luga «Pulkvedis Fosters atzīst sevi vainīgu» Valsts Krievu Dramas teātri, K. Radzinska luga «Nožēlojamie» Valsts Jaunatnes teātri, A. Ostrovska komedija «Bagātās līgavas» LPSR Valsts Jelgavas Dramas teātri; A. D. — «Rīgas koncertzāles», A. Vējans — «Bertu Rūmneci pieminot», J. Fride — «Sadridina Aini 75 gadi», B. L. — «Fransuā Rablē», Bibliogrāfijs.

Sahara varētu kļūt par Afrikas maizes klēti

Sahara... Pasaules lielākais tukšsnesis starp Atlantijas okeanu rietumos un Nilas ieleju austrumos, smiltāji, bez ūdens, klintis. Tas aizņem 8,7 miljonus kvadrātkilometru Ziemeļāfrikā, tēdāt teritoriju, kas ir lielāka par visu Eiropu. Sākdams Alžīras dienvidos, no Atlasa augstienes sausajām stepēm, Saharas tukšsnesis stiepjas līdz Sudanai, Nīģerijai un Francijas kolonijai Čadai, izžūdot savānās, kas ved uz tropiskajiem mežiem.

Sahara ir ne tikai smilšu jūra

Saharas reljefam ir trīs formas: kalni un klinšainas augstienes (plato) ar šādām augstākajām smiltīm: Tacha (3006 metri) Ahagars kalnu masīvā un Emi Kusi (3415 metri) Tibesti kalnu masīvā; nolaideni plato ar akmeņiem šķembām nosēti līdzenu virsmu, kas paceļas 500—1500 metru augstumā, izveidojot akmeņainu tukšsnesi, tā saucamās hamadas; un beidzot tā saucamie ergi — līstās smilšu jūras, kas šķērso klinšu tukšsnesi. Galvenie no tiem ir Lielais Rietumu Ergs, Lielais Austrumu Ergs, Igdil Ergs, Sešas Ergs, Kafras tukšsnesis un Lībijas tukšsnesis.

Alžīras Vidusjūras klimats Saharā pārvēršas par svaigānu tukšsnesa klimatu. Dienā tveice sasniedz +58°, naktī temperatūra noslīd līdz 0°. Nokrišņi gadās reti. Dažkārt gadiem ilgi nenokriņš neviena lietus lāse. Bet kad sākas tropiskās lietusskāzes, tās pārpūdina sausās gultnes (vadi), noslaukot visu, kas ir apkārt. Posts tiem, kas nokļūst ūdens straumju ceļā. Šajā sakarībā radusies pirmajā brīdī nesaprotamā arābu paruna «Daudz cilvēku noslīkst tukšsnesī».

Taču ūdens ilgi nepaliek virs zemes un izvelo vienīgi pazemes strautus, kas visbiežāk plūst zem sausajām gultnēm. Zemes virspusē ūdens pilnīgi izžaro.

Ielašanās tukšsnesī

Glūži saprotams, ka šādos apstākļos Saharā tikpat kā nav augu, un arī dzīvnieku valsts ir ļoti nabadzīga. Tas ir visretāk apdzīvotais zemeslodes apgabals: iedzīvotāju biežums nesasniedz pat vienu cilvēku uz kvadrātkilometru. Nabadzīgi augi atrodami vienīgi sausajās gultnēs, kur ganānā gaceles un antilopes. Cilvēks un viņa uzticamais «tukšsnesa kuģis» — kameļiņš mīt oazēs, kas izveidojušas ap reti sastopamajām akām.

Ļoti lielas platības Saharā kādreiz bijušas samērā bieži apdzīvotas. Lībijā atrasti akmeņi laikmeta cilvēka darbarīki. Zinātnieki noskaidrojuši, ka piecus tūkstošus gadu pirms mūsu ēras šos rajonus apdzīvojušas lopkopju cilts, kas mīta būdās un alās, pazina loku un bultas, izrotāja sevi ar spalvām. Pazemes ūdensvadu tīkls, kas sākas pie Čada ezera, apgādāja ar ūdeni sausās gultnes. Platībās, ko tagad klāj smiltis, vēl Romas impērijas laikos nodevās zemkopībai. Arābu iebrukums izpostīja šos rajonus. Beidumā, kas nīcināja zemkopību, padarīja zemniekus par saviem vergiem. Apdzīvošanas ierīces sabruka, tūrumi izkalta. Par visa šā mīžu apgabala nelierobežoto saimnieku kļuva tukšsnesis.

Transsaharas projekts

Savā runā vienā no Vispasaules Miera Padomes sesijām izcīnītais zinātnieks un miera cīnītājs Frederiks Zoljo-Kiri

pārliecināši parādīja, ka gadījumā, ja miera mērķiem veltītu pūlīšus, kas līdzinātos tikai viena mēneša pūlīšiem kara sagatavošanā, Saharu varētu pārvērst par maizes klēti, par neizmējamu bagātību avotu visai cilvēcei.

Taču līdz šāda projekta realizācijai pagaidām vēl ir tālu. Gatavojoties jaunam karam, Saharā izbūvēti vairāki karaspēka posteņi un lidlauki. Amerikāņu imperialistu plānos Sahara figurē vienīgi sakarā ar militārām bazēm, un tur nemaz nepietiek iespēju pārvērst kaut vai daļu tukšsnesa par auglīgu apvidu.

Sie kara plāni valnago ilgu kolonizācijas periodu. XIX gadsimta otrā pusē franču kolonizatori, ieguvisi Sudanu un Ziemeļāfrikas lielu daļu, plevērsās Saharā. Pirmās ekspedīcijas, ko sarakoja 1880. gadā, mērķis bija izdibināt dzelzceļa būves iespējas, kurš, šķērsojot tukšsnesi, savienotu Afrikas ziemeļus ar dienvidiem.

Tuaregi — brīvību mīlošā cilts, kas apdzīvoja oazas, — iznīcināja šo ekspedīciju. Pēc 17 gadiem Fernanda Furo ekspedīcija, veicot pārgājienu pāri Saharai, ar karaspēka palīdzību sasniedza Čada ezeru un pēc tam Sāri upi. Kara darbība pret tuaregiem beidzās ar viņu pakļaušanu verdzībā, un Francija nodibināja savu kundzību Saharas lielākajā daļā. Spāņija iepēma rietumu piekrasti, bet Itālija itāļu-turku kara laikā 1912. gadā okupēja Lībijas teritoriju. Pašlaik Lībijā saskaņā ar ANO lēmumiem ieguvusi «neatkarību», taču īstenībā tās teritoriju izmanto amerikāņu un angļu karaspēka bazu ierīkošanai, bet tās tautas — senis — stāvoklis nemaz nav mainījies, sadzīvo ar apstākļiem, kādi Lībijā valdīja fašistiskās Itālijas barbariskā jūga laikā.

Pēdējos gadus daudz runāts par Transsaharas dzelzceļa būvi. Tā saucamās veiksmes aprindas, t.i., rūpniecība, finansēti un tirgotāji, ļoti interesējas par komunikāciju problēmas atrisināšanu Saharā, Jūras satiksmē ar rietumu piekrasti izmaksā dārgi, prasa daudz laika un nespēj nodrošināt nokļūšanu attālos rajonos. Projekts paredzētajam Transsaharas dzelzceļa garumam jāsasniež 3450 kilometru. Taču līdz šim projekts palicis uz papīra.

Apdzīvošanas projekti

Sakarā ar Transsaharas dzelzceļa projektu, dabiski, izvirzījās jautājums par tukšsnesa izmantošanu, it īpaši par ūdens apgādi, jo galvenais šķērslis

tukšsnesa pārvēršanai par auglīgu zemi ir un paliek nepietiekamais nokrišņu daudzums, to nevienmērīgais sadalījums pa gadiem un ātrā iztvaikošana. 1920. gadā izstrādātie projekti paredzēja izveidot apūdeņošanas sistēmu Rietumsaharā, izmantojot Nīģeras upes ūdeņus. Pētīja arī iespēju izūkot Dienvidāfrikas pazemes ūdeņus, lai tos izlietotu rožu krūmu un citrusu kultūru audzēšanai.

Patī Saharas geoloģiskā struktūra uzvedināja uz domām, kā atrisināt apūdeņošanas problēmu. Lietā tā, ka zināmās vietās pazemes ūdeņi, atkarībā no zemes slāņu sakārtojuma, paceļas diezgan augstu, tuvojoties zemes virsmai, un tos var sasniegt ar aku palīdzību. Tieši ar to izskaidrojams lielais oazu skaits, kas pazīstamas kopš seniem laikiem. Jau divus tūkstošus gadu pirms mūsu ēras ēģiptieši raka arteiziskas akas, kas sasniedza 250 metru dziļumu. Tuaregi ierīkoja strūklakas, kurām ūdens nāca ne vairāk kā no 40 metru dziļuma.

Franču inženieri Saharas ziemeļdaļā izbūvēja vairākus nekā tūkstošus arteizisku aku un vienā otrā vietā izveidoja mākslīgas oazas. Taču visus šos darbus veica galvenokārt nevis tāpēc, lai pārvērstu tukšsnesa smiltis par auglīgu zemi, bet gan, lai ar minimāliem izdevumiem iegūtu lielu peļņu. Viens no vispiļgtākajiem piemēriem šajā ziņā ir Tolgas oaze, kur aku, kuras izbūvē bija izmaksājušas 6 tūkstošus franku zeltu, pārdeva iedzīvotājiem par 50 tūkstoš frankiem zeltu.

Lielāko apūdeņošanas projektu pamatā bija ideja par zemesienas pārpūdināšanu. Tika ierosināts izrakt kanālu, kuram vajadzētu uzņemt Vidusjūras ūdeņus un izveidot iekšēju jūru 155 tūkstoš kvadrātkilometru platībā.

Daudz interesantāks ir inženiera Sertela projekts: tas paredz uzcelt 250 metru augstu aizsprostu pie Kongo upes — otras lielākās upes pasaulē. Sis aizsprosts, paceļdamies netālu no Ljvingstona krācēm, ļautu izveidot iekšēju jūru 900 tūkstoš kvadrātkilometru platībā, kas ātri piepildītos ar ūdeni, jo Kongo baseinā ik gadus vidējais nokrišņu daudzums sasniedz 1500 milimetru. Kad Kongo upi kanāls savienos ar Sāri upi, iekšējās jūras ūdeņi tecēs Čada ezerā baseinā, pārpūdinās vienu miljonu kvadrātkilometru lielu platību un brīvi plūdis Gabesas līča virzienā pie Vidusjūras. Sis jaunais kuģniecības ceļš, 6500 kilometru kop-

garumā, pavērs iespēju elektrificēt tukšsnesi.

Vai projektus realizēs?

Mūsdienu modernā tehnika padara Sertela projektu par visā pilnībā realizējamu. Bet tā realizācija nav iespējama kapitālisma vispārējās krīzes apstākļos, kura sevišķi paasinājusies tagad, kad neprātīgais bruņošanas drudzis aprij kapitalistisko valstu resursus.

Jau vairākus gadu desmitus cilvēka prāts neatlaidīgi darbojas, izstrādājot tukšsnesa apgūšanas projektu. Šajā laikā sprīdi izlietas cilvēku asiņu strauces, brīvību mīlošie tukšsnesa iedzīvotāji nesaudzīgi nomākti jūgā vai iznīcināti, sarakotās daudzas ekspedīcijas un izstrādāti daudzi dažādi projekti. Bijā avanturistiski un fantastiski projekti, bet ir arī nopietni, zinātniski pamatoti projekti. Izvērtēti miljardi franku, ko izpilda no Francijas tautas. Un viss beidzās ar to, ka kalns dzemdēja pēli: grandiozies projekti, kas solīja milzīgas zelta kviešu druvās, nepārredzamus laukus ar sniegbaltu kokvilnu, augļu dārzus un rožu plantācijas, nav realizēti, jo pašlaik apūdeņoti tikai daži tūkstoši hektaru — tas ir viss, kas sasniegts trīsdesmit gados, realizējot Beluiza plānu. Nekas nav iznācis arī no Transsaharas dzelzceļa būves, un acīm redzot nekas nav gaidāms.

Grūti pat nosaukt visus ļoti bagātīgos tukšsnesa resursus, kurus varētu izmantot ne tikai vietējie iedzīvotāji, bet arī visas Afrikas un visas pasaules tautas.

Francijas valdības izrādījās nespējīga atrisināt Saharas apgūšanas problēmu un, neapšaubāmi, nespēs atrisināt to arī turpmāk. Arī Amerikas Savienotajās Valstīs, kaut gan to ekonomika ir daudz varenāka, tukšsnesainie rajoni tāpat nav pārvērsti par auglīgām zemēm.

Sā uztvuma izpildīšana kapitalistiskajām valstīm nav pa spēkam, jo tās iztērē savus resursus ieroču ražošanai, militāru aerodromu izbūvei, jaunu karu gatavošanai. Kā tās lai nododas Saharas apgūšanai, ja šo valstu iedzīvotāju lielum lielā daļa nav pietiekami apgādāta nedz ar dzīvokļiem, nedz ar uzturu? Taisnība ir Zoljo-Kiri: ar līdzekļiem, kurus izlieto miera graušana visā pasaulē, pilnīgi varētu piepildīt tautu ilgas un cerības, varētu līdzās siltiem citu grandiozu un derīgu sasniegumu pārvērst Saharu par Afrikas maizes klēti. («Молодежь мира»)

Pavasaris kapitalisma pūznī

Vārgs, drūms pavasaris pienācis kapitalisma pūznī.

Skumīgi gaida nožēlojamās dāvanas no sava «labdara» sīkle starptautiskie salašpas.

Pietiek palūkoties uz Mikolaičika izkurtējošo seju, lai pārliecinātos, ka tālu nevar tikt ar labdarības druskām. Atzīva kaut kāds savas zemes tautas padzīvis izbijušais «ministrs» pacietīgi gaida devu. Parlamenta kovbojs don Brazilio (apvērsumu specialistis) citīgi izlaiza bļodiņu, gaididams papilddevu. Atzīva — citi tādi paši «Brāļi».

Centrā — izpriece brīvā dabā. «Maršalizētie» uzzīdīvo pilnā sparā.

Labajā stūrī — dārkopības «entuziasti» no Vašingtonas. Viņš citīgi nodarbojas ar eksperimentiem fašistisko nezaļu audzēšanā: dobēs zied dzelksnis Tito, grieķu hitosu nātre, turku bašubuzuks dadzis, Bao Dajs un citi draņķi. Eksperiments nav jauns un neko labu nesola.

Blakus rēgojas noplūkušs gomindāniešu ērnis, visādu melu pilns. Naski tirgojas ar revanšisma dēstiem Adenauers.

Tālāk — izpriece domātie «smieklus» un atomšausmu paviljoni. Hersta skribentu absurdi pretpadonju murgu izsauca homeriskus smieklus pat tā saukto «lojalo» vidū.

Ziemeļatlantijas krastā kāds zvejnieks lapa daudzās vietās (Polijā, Čehoslovākijā, Rumānijā, Albānijā u. c.) stipri saplosīto spiegu tīklu. Zvejnieks iemetis maksšķeres sadūļotajā Atlantijas ūdenī, bet neķeras...

Drūms tagad pavasaris kapitalisma pūznī! Pareizāk būtu sacīt — tas pagājis garām kapitalisma pūznim. Pavasaris ieradies tur, kur miera piekritēji visā pasaulē to sagaida ar prieku un cerībām uz labāku nākotni. Pavasaris ir mūsu pusē!

L. Samollova zīmējums un teksts

